

Fogaras vármegye

Erdeiben vadkan és barnamedve tanyázott...

Egykori közigazgatási egység volt a Magyar Királyság erdélyi, délkeleti részében. A vármegye területe jelenleg Románia része.

Bevezetés

A területen, amely Dél-Erdély egyik legforgalmasabb átjáró vidéke, a népvándorlás népei sorban megfordultak, megtelepedtek és elköltöztek. A vidék helyneveiben felfedezhetjük a szláv nyomokat, az oklevelekből kimutatható legkorábbi helynévről azonban zömmel magyar eredetű és arról tanúskodik, hogy ezen a helyen a magyarok megelőzték az Árpád-korban ide telepített népelemeket. A magyarok a 895-ben bekövetkező besenyő-bolgár támadás nyomán szállták meg Dél-Erdélyt is, majd 955 után telepítettek ide besenyő (talmács) határőröket, s valószínűleg 970 után vették igénybe nyári legelőnek a Gyulák családtagjai, s 1003 után az István király által helyükre ültetett vezérek. István az új államszervezetében Fogarasföld területét fehérvármegyéhez kapcsolta. A területre legjellegzetesebb népelem a „blak”, ill. a román megjelenését a XII. század utolsó harmadára tehetjük, s a XIII. század elején Magyarországon egyedül Fogarasföld vidékét nevezték „blakok földjének”, s így a vidék tekinthető a blakok első telephelyének Magyarországon. 1252-től e vidékre értik a „kerci oláhok földje” kifejezést, mely nevét az akkori főhelyéről, a kerci ciszterci kolostorról kapta. Ez időben a kolostor

és a világi földesurak birtokai beleékelődtek a román területekbe. Az Olt folyó partján a XIII. század elejétől magyar falvak létesültek, s attól délre román pásztorok éltek, de nem voltak helyhez kötött településeik. Vladislav havasföldi vajda kezdte bojárakkal, cigányokkal és paraszttal megtelepíteni az 1390 után oklevelekben is feltűnő első román nevű falvakat az Olt és a déli Kárpátok között.

Földrajz és történelem

Fogaras vármegye területe két részre osztható fel: az északi, völgyes, dombos, termékeny földel rendelkező rész, és a déli, a Fogarasi-havasok által lefedett rész. A Fogarasi-havasok az egyik legmagasabb hegység volt a Magyar Királyságon belül, rengeteg óriási csúcs van itt: Negoj-Csúcs, Buteanu-csúcs, Nagy-Vist. A vármegyének több folyója is van: az Olt, a Barca, a Sebes. A vármegyét északról Szeben és Nagy-Küküllő vármegyék, keleten Brassó vármegye, délen Havasalföld – később Románia –, nyugaton pedig Szeben vármegye határolta. Fogaras a termékeny völgylapályt a havasok zord régiójával egyesíti. A vármegye északi határát képező Olt mentén termékeny lapály terül el, melynek tengerfeletti magassága 400 és 470 méter között változik. A Fogarasi havasok nagy láncolata minden előhegy nélkül hirtelen emelkedik ki. E nagy hegylánc, melynek főgerince Románia felé határt képz, Erdély legmagasabb csúcsait egyesíti magában. Észak felé

FOGARAS VÁRMEGYE HELYE A TÖRTÉNELMI MAGYARORSZÁGON

csak rövid, egymással párhuzamos ágakat bocsát, keleten a Barcza forrása feletti horpadás választja el a Brassói-hegységtől, melynek nyugati tagja a 2241 méter magas Királykő egészen a vármegye területére esik, míg a Töröcsvári-szoroson emelkedő Bucsecsnek csak nyugati lejtői számítanak Fogaras vidékéhez. E két utóbbi hegytömeg aljában a Barcza termékeny rónája terül el, melyet nyugat felől a középmagasságú Persányi-hegység határol. Ezen hegységből számos folyóvíz ömlik a lapályra, de nagyobb jelentősége csak a Barczának van, mellyel a Töröcsvári patakkal egyesítve Brassó vármegye földjére lép át. A földművelés csak az Olt termékeny lapályára szorítkozik. Figyelmet érdemel az állattenyésztés. A lótenyésztés kevésbé fejlett, a szarvasmarha viszont jelentősebb. A vármegye vadban is gazdag, a havasi patakok sok pisztrángot rejtnek.

A fogarasi végvár köré a XIII. században a magyar királyok a Havason túlról oláhokat

telepítettek, amelyet terra Blacorumnak, azaz románok földjének neveztek. II. András 1224-ben a szászoknak adott kiváltságlevelében a szászok földjébe befoglalta az oláhok és besenyők erdejét is, majd 1291-ben székelek, szászok és oláhok lakták, mint királyi telepések. Az első erősség a mai vár helyén ekkor keletkezett, alapjait a Csák nembeli Pósa, IV. Bélának erdélyi herceg korában tárnokmestere, egyben szörényi bán rakatta le. 1369-ben I. Nagy Lajos királyunk Lakkó (Vladislav) oláh vajdának adományozta hűbérként Fogaras vidékét, aki címébe veszi a Fogarasi hercegi címet is. Hunyadi Mátyás király 1464-ben elvette a havasi vajdától és Geréb Jánosnak adta. A XV. század végén Corvin János birtokolta, majd II. Ulászló 1505-ben Bornemisza Jánosnak adta, aki Tomori Pált küldte a Fogaras vidékre várnagynak. 1526 után Majláth István, az oláh Boér családból származó erdélyi vajda kapta meg. A XVI. század második felében Fogaras

várából és 64 faluból álló zászlós uradalom jött létre, mely csak a várnak adózott és nyújtott katonai szolgálatot. 1567-ben Békés Gáspár zálogul kapta, 1573-ban Báthory István foglalta el, 1589-től Báthory Boldizsárné, majd 1595-től Báthory Zsigmond felesége vált a vidék birtokosává. 1599-ben Mihály vajda feleségéé lett. Bethlen, a Rákócziak és Apafi fejedelemsége alatt Fogaras vidéke a fejedelemasszonyok birtokává vált. Amikor 1690-ben megszűnt az Erdélyi Fejedelemség, a kincstár vált birtokossá. Mária Terézia 1758-ban az erdélyi kancellárnak, majd 1762-ben az erdélyi szász univerzitásnak zálogosította el 99 évre. 1765-ben az erdélyi határőrvidék felállításakor 11 község egészen, 28 pedig részben határőrökké lett, s a fölállított oláh határőrezred eloláhosította Fogaras vidékét. 1874-ben zárult le a kiváltási per, s birtoklási joga ismét a kincstárra szállt. 1876-ban a vidékhez csatolták az Olt jobb partján fekvő Felső-Fehér vármegyei községeket, a területet Fogaras vármegyévé szervezték. 1918-ban román csapatok szállták meg, majd 1920. június 4-én a trianoni békeszerződés Romániához csatolta, ahol az 1925., 1938., 1950., 1960. és 1968. évi

közigazgatási átszervezéssel megszüntették, a vármegye területét Szeben és Brassó megye között felosztották.

Lakosság

1880-ban 84571 fő, 1910-ben 95174 fő volt a lakossága, így népességileg az ország 57. vármegyéje volt, a ritka népességűek közé tartozik. Tekintsük át a lakosság nemzetiségét és vallási hovatartozását az 1910-ből ránk maradt adatok alapján:

Magyar	6466 fő	6,7%
Német	3236 fő	3,4%
Oláh	84436 fő	88,7%
Római katolikus	3024 fő	3,17%
Görög katolikus	23651 fő	25,7%
Evangélikus	2441 fő	2,56%
Református	2768 fő	3,96%
Unitárius	482 fő	0,5%
Görögkeleti	61881 fő	64,9%
Izraelita	905 fő	0,95%

Foglakozását tekintve a lakosság nagy zöme őstermelő, iparral és kereskedelemmel kevesen foglalkoztak. Közlekedésben a Magyar királyi Államvasutak Nagyszeben–Bras-

FOGARAS VÁRA

só vonala szeli át hosszan a vármegyét.

Közigazgatás

Területnagyságra Magyarország 53. vármegyéje (2433 km²). 1910-ben a vármegye négy járásra volt felosztva:

- Alsóárpási járás, székhelye Alsóárpás.
- Fogarasi járás, székhelye Fogaras, mely rendezett tanácsú város.
- Sárkányi járás, székhelye Sárkány.
- Töröcsvári járás, székhelye Zernyest.

A vármegye székhelye Fogaras, mely egyben rendezett tanácsú város. 14 nagyközség, 74 kisközség, 41 puszta és telep. 3 római katolikus egyházközsége tartozott az erdélyi püspökséghez, 47 görög katolikus a fogarasi-gyulafehérvári érsekséghez, 70 görögkeleti az erdélyi metropolitához, 3 evangélikus és református az erdélyi egyházkerülethez, 1 filia a kolozsvári egyházkerülethez és működött egy izraelita anyakönyvi hivatal is.

Fogaras várának történeti leírása

(Varjú Elemér „Magyar várak” című, 1932-ben megjelent könyvében így ír Fogaras váráról:)

„Volt idő, mikor Fogaras várát Erdély legbiztosabb erősségének tartották, mely minden csapatnak ellenállt. Zöme hatalmas négyszögű épülettömb, téres udvarral. Sarkait a síkföldi várnál szokásos módon erős, sokszögű tornyok zárják le. A belső vár körül állnak a melléképületek, s vaskos bástyák által védett tömör falak szolgálnak külső védőöv gyanánt. E falak lábát hajdan szokatlanul széles ároknak az Olt folyóból táplált vize mosta. A mindennemű megrohanást és aknatámadást lehetetlenné tevő vízen át szétszedhető híd vezetett a zömök, erőteljes kaputoronyhoz. A belső vár, amióta a XVI. század elején újra épült,

fejedelmi igényeknek megfelelő módon volt felszerelve. Apaffi Mihály feleségestől nagyon kedvelte Fogarast. Az ő korából fennmaradt leltár szerint az első emeleten volt a flandriai kárpitokkal ékes ebédlőterem, az audienciaszoba, a fejedelem s a fejedelemné egy-egy belsőszobája, a főkomornyik szobája, az udvari frájoké és két nappali társalgó, ahol legtöbbit tartózkodott a fejedelmi család. Volt tágas kápolna a belső várban, itt volt a várkapitány lakása is, úgyszintén a számtartó, udvarbírák, sáfár, komornyikok, hoppmester, pohárnokok szállása, vendégszobák, sokféle raktárak, kamrák, »boltok« stb. A külső vár öt hatalmas bástyájára s a falakra ötven ágyút lehetett felvonni; ezeket és a sok szakállast, kézi-puskát három »portartó« raktárból látták el a szükséges puskaállományal.”

A várat 1310-ben Apor László építtette. A XIV. században a havasalföldi fejedelmek birtoka lett, de 1464-ben Hunyadi Mátyás kivette a kezükből. 1540-ben Török Bálint ostromolta, majd a török. 1588-tól az erdélyi fejedelmek feleségének birtoka. 1599-ben Vitéz Mihály havasalföldi vajda foglalta el és feleségének adományozta. 1605-ben a közeledő Bocskai hírére őrsége fellázadt és átadta. 1661-ben a török ostromolta és el is foglalta. 1675. április 28-án itt kötötték meg a fogarasi szerződést, melyben a lengyel és a francia király a kurucok segítségére vállalt kötelezettséget, a szerződést a törökellenes háború miatt nem hajtották végre. 1685. február 22-én az itteni országgyűlésen emeltek hűtlenségi vádat Thököly Imre ellen, és döntöttek birtokainak elkobzásáról. A kurucok eredménytelenül ostromolták. I. Apafi Mihály fejedelem idején ez volt a fejedelemség tényleges székhelye, itt halt meg a fejedelem 1690. április 15-én. 1878-ban a vármegye székhelye lett.

KÖNYVES PÉTER